

Energetická chudoba v Česku

definice, indikátory, vývoj a řešení

Energetická chudoba se s energetickou krizí dostává do centra veřejné debaty. Co to je, jak ji poznáme a jak ji řešit?

Obecně řečeno, energetická chudoba je stav, kdy má domácnost **obtíže zajišťovat nezbytné energetické potřeby jako je vytápění, ohřev vody apod.**, v ČR ani v EU nicméně neexistuje oficiální definice.

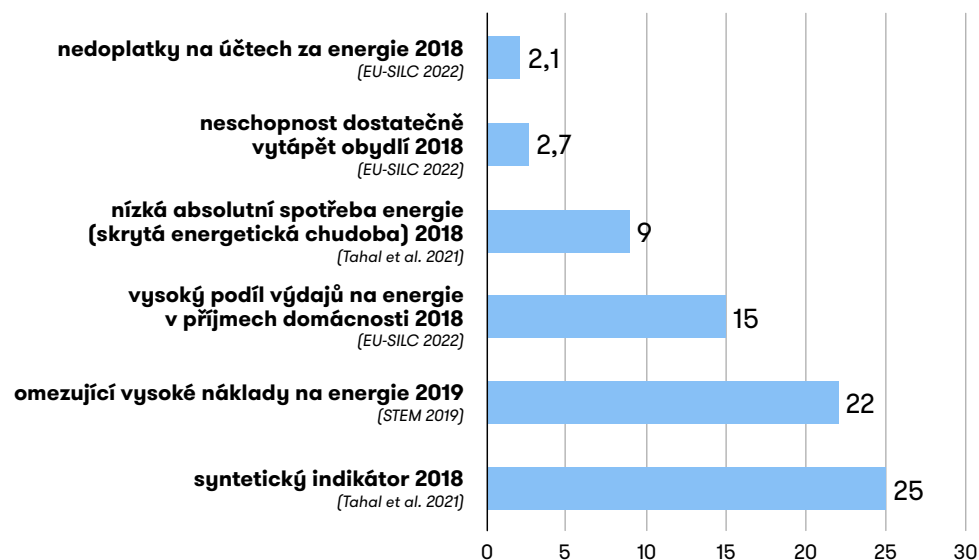
V ČR jsou nejčastějším důvodem energetické chudoby příjmy a ekonomická situace domácnosti: zvýšení měsíčního příjmu o každých 1000 Kč významně snižuje pravděpodobnost, že domácnost bude energeticky chudá. Jedná se o případy **primární energetické chudoby**.

Ne vždy se ale energetická a příjmová chudoba kryjí. **Sekundární chudoba** je způsobena vysokými náklady za energie, nejčastěji z důvodu nízké energetické účinnosti. I proto je obecně bydlení v rodinném domě více rizikové než v bytovém domě.

Definice energetické chudoby: příklady ze zahraničí

- Nastavení definice a identifikátorů energetické chudoby je nezbytným předpokladem pro její účinné řešení, její chápání zároveň ovlivňuje podobu politických opatření.
- **Průkopníkem v definování a řešení energetické chudoby byla Velká Británie** 70. let 20. století. Původní a dlouho používaná definice chápala energeticky chudé domácnosti jako ty, které vynakládají více než 10 % svých příjmů na energie, aby si zajistily uspokojivý režim vytápění (tzv. pravidlo deseti procent).
- Od roku 2014 Velká Británie používá **definici založenou na nízkém příjmu & nízké energetické účinnosti** (z Low Income Low Energy Efficiency, LILEE), tj. domácnost má nízkou energetickou účinnost (D nebo nižší) a při odpočtení výdajů na vytápění žije pod hranicí chudoby.
- Jiné země, např. Francie a Španělsko, šly cestou obecné definice.

Energetická chudoba v ČR podle různých indikátorů před energetickou krizí (% obyvatel)

Zdroj: vlastní zpracování

Energetická chudoba v ČR před energetickou krizí

Vzhledem k neexistenci jednotné definice není jednoznačné, jak energetickou chudobu měřit. Ještě před energetickou krizí trpělo energetickou chudobou mezi 2 až 25 % českých domácností. Rozpětí ukazuje i to, že energetická chudoba má různé míry závažnosti, ale je tématem pro velkou část obyvatel.

- V ČR je velmi **nízký podíl domácností s nedoplatky za energie**: energetická chudoba v ČR totiž nejčastěji postihuje seniory, kteří obecně složenky platí i přes finanční tíseň. Evropský průměr je 6,6 % oproti českým 2,1 %.

- Často se uvádí, že energetickou chudobou u nás trpí zhruba 300 tisíc obyvatel (2,7 %). Takový podíl odpovídal záporně na otázku, zda si **může dovolit dostatečně vytápět byt** v dotazníku EU-SILC. V EU se stejná situace týká 73 % domácností.
- **Skrytá energetická chudoba** se týká 9 % českých domácností. Ty mají velmi nízkou spotřebu energie, konkrétně jejich absolutní energetické výdaje jsou nižší než polovina národního mediánu.
- 15 % českých domácností má **vysoké výdaje na energie vzhledem k příjmu**: jejich podíl výdajů vůči příjmu je vyšší než dvojnásobek národního mediánu. Pro srovnání, příjmovou chudobou trpělo ve stejném roce 10 % domácností (příjem pod 60 % mediánu). Tento indikátor jako jediný trvale roste, což indikuje rozevírající se nůžky mezi domácnostmi.
- Podle výzkumu agentury STEM z roku 2019 musí 22 % domácností **omezovat jiné výdaje kvůli vysokým nákladům na energie**.
- Analýza Tahal et al. (2021) ukazuje, že první čtyři **výše zmíněné indikátory odhalují různé skupiny energeticky chudých**. Např. důchodci mají nejčastěji problém s vysokým podílem výdajů na energie, ale nedoplatky za ně mívají zřídka.
- Zkonstruovaný **syntetický indikátor** identifikuje domácnosti, kde se vyskytuje aspoň jeden ze čtyř prvních typů energetické chudoby. Ukazuje, že se energetická chudoba týká 25 % domácností v ČR, tedy až 2,7 mil. lidí.

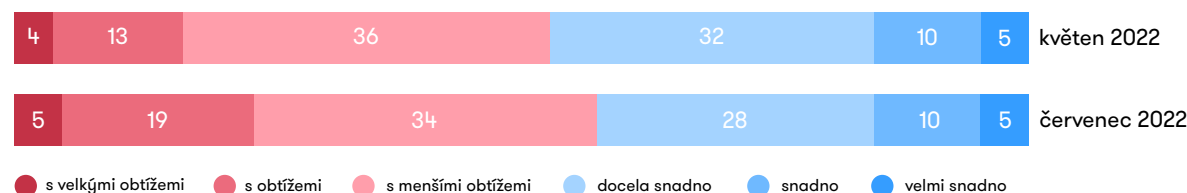
Vliv energetické krize

Mezi lety 2005 a 2018 **mírně klesal** počet domácností, které trpí energetickou chudobou podle alespoň jednoho indikátoru.

Energetická krize a inflace problém energetické chudoby výrazně prohloubily. Podle studie PAQ Research mezi listopadem 2021 a červencem 2022 vzrostl počet rodin, které platí za bydlení vč. nákladů na energie více než 40 % příjmu, a to z 15 na 24 %. **Finanční problémy v souvislosti s cenami energií přiznává více než polovina českých domácností.**

Jak vaše domácnost finančně zvládá zvýšení cen energií, ke kterému došlo od podzimu 2021? (%)

Zdroj: Institut prevence a řešení předlužení 2022

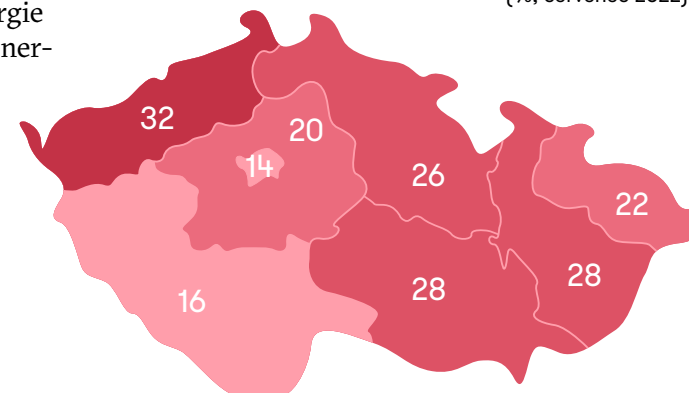
Senioři jako nejzranitelnější skupina

Energetická chudoba zasahuje zejména seniory: ze všech energeticky chudých domácností v ČR 60 % tvoří důchodci (tzn. týká se jich alespoň jeden ze 4 indikátorů). 25 % seniorů má vysoký podíl výdajů na energie a 40 % důchodců trpí nějakou formou energetické chudoby (pro rok 2018).

Podíl domácností důchodců na energetické chudobě navíc roste u všech primárních indikátorů, pravděpodobně z důvodu pomalého růstu důchodů oproti ostatním příjmům i nákladům na energie.

Výrazně ohroženou skupinou jsou také **domácnosti jednotlivců/jednotlivkyň**, případně dvojic, které odchází do důchodu či ztrácí partnera/partnerku.

Podíl domácností, které zvládají zvýšení cen energií s velkými nebo středními obtížemi (%), červenec 2022

Zdroj: vlastní zpracování, podle Institutu prevence a řešení předlužení 2022

Řešení: pomoc tam, kde je potřeba

- Z českých politik je **příspěvek na bydlení** nevhodnější k řešení energetické chudoby. Bere v úvahu příjmy i výdaje domácností na bydlení, vč. energií. Nárok na příspěvek mělo před energetickou krizí 16 % domácností, nyní již 21 %, přesto jej čerpá jen kolem 4 %. To se může zlepšit skrz další zjednodušení žádosti. Je také žádoucí nové nastavení normativu, které bude odpovídat zvyšujícím se nákladům na energie.
- Ve Velké Británii, Portugalsku a Belgii funguje opatření, kdy definovaná **skupina zranitelných zákazníků dostává automatickou slevu** od poskytovatelů energie nebo automatickou dotaci. Ve Velké Británii jsou to senioři, nezaměstnaní, rodiny s dětmi a další ohrožené skupiny, další nízkopříjmoví mohou o slevu požádat.
- Ve Velké Británii také funguje **zákaz odpojení zranitelných zákazníků** od sítě v případě, že nejsou schopni platit zálohy.

Řešení: dlouhodobá energetická politika proti energetické chudobě

- Energeticky úsporná opatření mají velký potenciál v boji s energetickou chudobou, stojí jim ale v cestě mnoho překážek. Jedna z nich je nastavení dotačních programů.
- Zatímco se lidé zajímají o úsporné technologie (55 %) a **90 % domácností provedlo některé úsporné opatření** (úsporné žárovky, úsporná okna, regulátor teploty, izolace apod.), **jen 13 % využilo dotaci od státu.**
- Energeticky chudé domácnosti si zřídka mohou dovolit spolufinancování opatření nebo jeho předfinancování (proplacení opatření totiž zpravidla probíhá po jeho dokončení). Cena opatření se navíc často vyšplhá kvůli dalším nutným úpravám, které dotace nepokrývá.
- Je žádoucí **iniciovat dotační program ve stylu Nové zelené úsporám, který bude vhodný pro nízkopříjmové domácnosti**, vč. podpory administrace a realizace opatření.

Zdroje

Červenka, Jan, a Martin Ďurďovič. 2018. [„Veřejnost o spotřebě a úsporách energie, tepla a vody ve svých domácnostech – květen 2018“](#).

Gouvela, Carolina. 2019. [„Best practice in STEP project countries: report“](#).

Institut prevence a řešení předlužení, a PAQ Research. 2022. [„VÝZKUM: Rostoucí ceny energií nejnasilněji dopadají na samostatně žijící seniory“](#).

PAQ Research. 2022. [„Kolik % z příjmu dávají domácnosti na bydlení“](#).

Prokop, Daniel, Michaela Kudrnáčová, a Eliška Dvořáková. 2021. [„Dopady zdražení energií a návrh reforem příspěvku na bydlení“](#).

SocialWatt. 2019. [„Interactive Map“](#).

STEM. 2019. [„Náklady na vytápění českých domácností a energetická chudoba v ČR“](#).

Tahal, Radek, Vladimír Kubeček, Lucie Burešová, Dagmar Borovská, a Jindřich Soukup. 2021a. [„Zranitelný zákazník a energetická chudoba v ČR - Certifikovaná metodika“](#).

Tahal et al. 2021b. [„Zranitelný zákazník a energetická chudoba v ČR - Mapovací a plánovací studie“](#).

UK Department for Business, Energy & Industrial Strategy. 2022. [„Annual fuel poverty statistics report: 2022“](#).

